

UiB FRAMtid – status og oppfølging

Bo Byrkjeland, prosjektleder

Bakgrunn

UiB FRAM er et langsiktig utviklingsprosjekt som skal sikre at de vitenskapelig ansatte ved UiB har gode rammevilkår for å drive forskning av høy kvalitet. Arbeidet startet i 2019 på initiativ fra rektoratet.

Kort forklart er UiB FRAM navnet på utviklingsarbeidet knyttet til rapporten [UiB FRAM – rammevilkår for å fremme kvalitet i forskning \(2021\)](#).

En grunntanke i UiB sitt utviklingsarbeid gjennom FRAM er at forskningsmiljøene og forskerne selv vet best hva de trenger for å videreutvikle seg, og hva som er hindringer i dag.

UiB FRAM-rapporten ga åtte anbefalinger som følges opp gjennom delprosjekter og tiltak på ulike nivå i organisasjonen. I lys av kunnskapsgrunnlaget har fakultets- og instituttledelse ved UiB jobbet sammen for å prioritere og konkretisere nødvendige tiltak. Universitetsledelsen har også satt i gang et felles overordnet arbeid med å følge opp de viktigste anbefalingene i rapporten.

På initiativ fra universitetsledelsen ble «FRAMtid» etablert som et eget delprosjekt høsten 2021. Seks pilotinstitutter har vært involvert i delprosjektet, som skal utforske tiltak som kan gi mer sammenhengende tid til forskning.

Forvaltning av tid er et hovedtema som går igjen i UiB FRAM-undersøkelsen, og det tydeligste signalet fra ansatte og ledelse har vært et behov for å utvikle rammer som sikrer fagmiljøene sammenhengende tid til forskning. Forskerne har selv pekt på at det er mangel på sammenhengende tid til forskning som er den største barrieren for kvalitet i forskningen. Dette ser vi særlig på fakultetene som har flest studenter per vitenskapelige årsverk som Det juridiske fakultet, SV, HF og Det psykologiske fakultet.

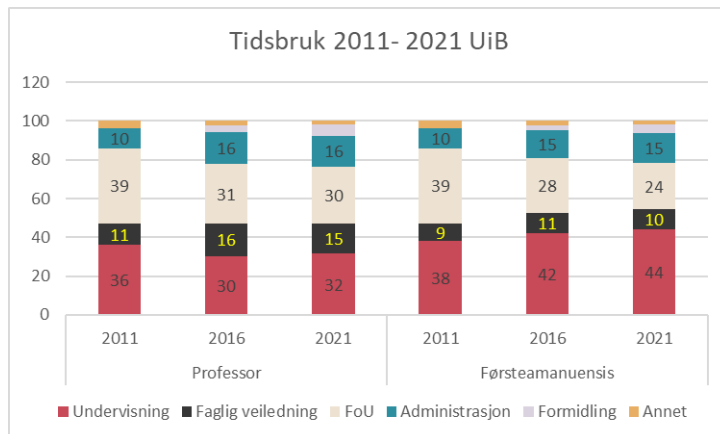
Over tid har studenttallet ved UiB økt uten at det har vært tilsvarende økninger i årsverk i vitenskapelige stillinger. Tall fra DBH viser at antall [studenter per faglige årsverk](#) har vokst med 3% i femårsperioden fra 2018-2022, og 10% fra 2013 til 2022, til tross for en liten nedgang det siste tilgjengelige statistikkåret. Til sammenligning har forholdstallet gått *ned* med 21% ved UiO over ti år. Over tiårsperioden har Det humanistiske fakultet (HF) hatt den skjevste utviklingen (37% høyere forholdstall, opp fra 8,5 til 12), men også Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (MN) og Det medisinske fakultet (MED) har hatt sterk vekst i studenttall per årsverk, på henholdsvis 12% og 14% over en tiårsperiode¹.

Disse endringene kan innebære at det vitenskapelige personalets tidsbruk omprioriteres fra forskning, innovasjon og formidling, til undervisning.

I prosjektet UiB FRAM pekte vitenskapelig ansatte på sammenhengende tid til forskning som den viktigste utfordringen for flere fakultet. Fram-rapporten viser til resultater fra NIFUs tidsnytteundersøkelse 2017 som målte en negativ utvikling over fem år. En oppdatering av undersøkelsen fra 2021 indikerer at dette er en trend som har vedvart. Flere ting spiller inn i

¹ Disse har imidlertid fremdeles de klart laveste forholdstallene av fakultetene (5 studenter per årsverk på MN, 4 på Med). Det juridiske fakultet og det psykologiske fakultet har hatt nedgang i forholdstallet over tiårsperioden 2013-2022.

tidsnytteundersøkelsen, men forholdet mellom undervisningstid og forskningstid er faktoren som har størst betydning, særlig for førsteamanuenser.

Figur 1 Kilde: NIFU, tidsnytteundersøkelsen 2021 - beregning for UiB

Pilotinstituttene

Seks institutter har vært involvert i FRAMtid-prosjektet:

1. Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR)
2. Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE)
3. Institutt for samfunnspsykologi (ISP)
4. Institutt for biologisk og medisinsk psykologi (IBMP)
5. Institutt for helse, miljø og likeverd (HEMIL)
6. Institutt for sosialantropologi (ISA)

Instituttene kom inn prosjektet på litt ulike tidspunkt og har derfor ulike tidsplaner.

AHKR, LLE og ISP var med fra starten av (høsten 2021), mens IBMP begynte med planlegging og innsiktsarbeid våren 2022. HEMIL og ISA ble koblet på høsten 2022, men kom egentlig først i gang våren 2023.

ISP avsluttet arbeidet som pilotinstitutt våren 2023. LLE planlegger å gjøre det samme i løpet av høsten 2023. AHKR og IBMP har en lengre tidshorisont på tiltakene de prøver ut, mens HEMIL og ISA fortsatt er i en oppstarts- og planleggingsfase.

Tiltak og leveranser

Pilotinstituttene har jobbet langs ulike dimensjoner, og har fått stor frihet i hvordan de tilnærmer seg problemstillingen. Derfor er det også stor variasjon i hvilke tiltak og leveranser hvert enkelt institutt har valgt å prioritere. En viktig fellesnevner er imidlertid at flere av tiltakene handler om *undervisningsvirksomheten* ved instituttene. Nedenfor skisseres de viktigste tiltakene og leveransene så langt i prosjektet.

Blokkundervisning

Å organisere undervisningen i «blokker» kan være en måte å legge til rette for mer sammenhengende tid til forskning.

Fra januar 2023 la historiefaget ved AHKR om undervisningen sin. De gikk over til blokkundervisning i de fleste emner. Det innebærer at studentene skal ta ett emne om gangen i stedet for å ta to emner parallelt hvert semester. De fleste emner på historie er på 15 studiepoeng, noe som gjør en slik todeling mulig.

Fagmiljøet i historie snur også om på rekkefølgen på en del emner, slik at noen blir flyttet fra vår til høst og omvendt. Dette vil gi en mer logisk fremdrift i studiene. Fra nå av blir fordypningsemnene samlet i vårsemesteret og oversiktsemnene i høstsemesteret. Det betyr blant annet at studentene vil møte eldre historie før de møter den nyere historien. Det motsatte har vært tilfelle frem til nå.

Innholdet i emnene er stort sett det samme som tidligere, men på flere emner gjør fagmiljøet visse endringer når det gjelder obligatoriske arbeidskrav og vurderingsform.

Faggruppen for historie føler seg trygge på at nåværende og fremtidige historiestudenter vil få et enda bedre tilbud, samtidig som de er spent på hvordan det vil fungere i praksis for både studenter og undervisere. I FRAM-sammenheng er naturligvis det sentrale at mer konsentrert undervisning kan frigjøre større flater til sammenhengende forskning for staben. Men fagmiljøet har også tro på at mer konsentrert undervisning, og et system der man gjør seg ferdig med ett emne før man starter på det neste, vil være et gode også for studentene. Det fortettete formatet kan gi bedre vilkår for studentaktiv læring, og styrke fellesskapet studentene imellom.

Omleggingen til blokkundervisning har vært en kompleks og ressurskrevende prosess, som kommer på toppen av ordinær drift. Det er krevende å gjøre endringer i studieplaner. For historiefaget har et ekstra usikkerhetsmoment vært den parallelle prosessen for å redesigne lektorutdanningen ved UiB. Dette krever gode samarbeids- og kommunikasjonslinjer, internt på instituttet og mellom ulike nivåer på universitetet.

Reformene handler i denne omgang om organisering av undervisning og vurdering, men fagmiljøet har gjort minimale endringer når det gjelder selve emneporteføljen, det faglige innholdet i emnene og i læringsutbyttet. For store endringer på en gang ville ha gjort det krevende å vurdere hva som fungerer og hva som ikke fungerer. Men flere endringer kan være aktuelle når fagmiljøet har høstet erfaringer fra omleggingen til blokkundervisning.

Omleggingen til blokkundervisning ved AHKR ble evaluert våren 2023, med intervjuer med studenter og innhenting av erfaringer og tilbakemeldinger fra de vitenskapelig ansatte. Overordnet sett er studentene fornøyd med blokkundervisning og muligheten til å konsentrere seg om ett emne om gangen. Selv om erfaringene så langt er begrensede, er tilbakemeldingene fra de vitenskapelig ansatte ved AHKR at blokkundervisning også frigjør mer sammenhengende tid til forskning.

Det er flere fagmiljøer ved UiB som har erfaringer med ulike varianter av blokkundervisning. For eksempel har Det juridiske fakultet og Institutt for sosialantropologi ved SV-fakultetet hatt dette i flere år. Også arkeologimiljøet ved AHKR har lang erfaring med blokkorganisering av undervisningen. En fellesnevner for sosialantropologi og arkeologi er at dette er fagmiljøer med særskilte behov for sammenhengende tid til forskning for å kunne gjennomføre feltarbeid, og blokkundervisning har vært et viktig grep for å muliggjøre dette for den vitenskapelige staben.

Redesign av studieprogram

Å redesigne en utdanning vil si at utformingen av studieprogrammet skal revideres. Det handler om hvilke emner som inngår og hva slags læringsutbytte utdanningen skal gi for studentene, men kan også være en anledning til å gjøre strukturelle grep for å frigjøre større flater til sammenhengende forskning.

IBMP startet høsten 2022 et arbeid med å redesigne masterprogrammet i logopedi, der et av målene er å tenke nytt rundt omfanget av undervisning, måten undervisningen er organisert på og hvordan man samarbeider om undervisning på instituttet.

Redesignprosessen er et av hovedtiltakene for IBMP som pilotinstitutt i delprosjektet «FRAMtid».

Kan arbeidet med å redesigne masteren i logopedi være en anledning til å gjøre strukturelle grep for å frigjøre større flater til sammenhengende forskning? Med utgangspunkt i alminnelige prinsipper for beregning av arbeidsomfang for studenter, og med støtte fra UiB læringslab, har fagmiljøet i logopedi blant annet jobbet med å:

1. Vurdere foreslått arbeidsomfang for studenter og undervisere (for lite, for mye, passelig?)
2. Identifisere muligheter for samarbeid om undervisning i og på tvers av emnene i masterprogrammet

I noen fagmiljøer er emner langt på vei «enkelpersonsforetak» og undervisningen er i større eller mindre grad privatisert. Kan mer samarbeid mellom undervisere og på tvers av faggrupper bidra til mer sammenhengende forskningstid? Instituttledelsen ved IBMP, ønsker mer samarbeid om undervisning og ser dette i sammenheng med behovet for større flater med forskningstid. De ønsker å skape mer kollegaskap og fleksibilitet når det gjelder gjennomføringen av undervisningen. Hvis de får dette til, kan underviserne støtte seg på hverandre, noe som kan gi mer sammenhengende forskningstid i perioder en ansatt har behov for det, som ved skriving av søknader.

Redesignarbeidet er noe forsinket. Den opprinnelige planen var oppstart av nytt/redesignet studieprogram fra høsten 2024, men dette er nå utsatt til høsten 2025 på grunn av usikkerhet rundt den fremtidige bemanningssituasjonen for fagmiljøet i logopedi, samt mer generelt en krevende økonomisk situasjon ved fakultetet.

Kurs i selvledelse og realistisk planlegging

Kombinerte forsknings- og undervisningsstillinger stiller store krav til selvledelse, planlegging og evne til å prioritere oppgaver. I FRAMtid-prosjektet har HR-avdelingen utviklet et opplegg som lar institutter og enkeltansatte jobbe systematisk med dette temaet.

ISP valgte å se på selvledelse og realistisk planlegging som et av flere tiltak for å styrke sammenhengende tid til forskning. I den sammenheng har HR-avdelingen blitt koblet på i to omganger for å jobbe systematisk med temaet.

Selvledelse som tema, med et spesielt fokus på planlegging, realistiske målsetninger og gode arbeidsvaner, ble først presentert som en del av et internseminar om rammer for forskning ved instituttet i april 2022. De vitenskapelig ansatte ved ISP fremhevet at det kan til tider være krevende at forskningsbiten av jobben krever såpass mye selvledelse, mens de i undervisning og administrasjon i større grad kan agere på det som dukker opp. I en oppfølgende runde høsten 2022 ble åtte spesielt interesserte ansatte ved instituttet invitert til å delta i to arbeidssamlinger om prioritering, realistisk planlegging og tidsstyring. Her identifiserte deltakerne ulike områder de ønsker å bli bedre på, og som de har forpliktet seg til å følge opp i en aktivitetsplan mellom samlingene.

HR-avdelingen har i ettertid kjørt tilsvarende opplegg for flere institutter og enheter på UiB, og ser at dette er noe mange etterspør og ser verdien av.

Instituttledelsen ved ISP har meldt tilbake at de har tro på at det kan være noe positivt å hente for den enkelte på bevisstgjøring av tid, og ikke minst planlegging av tid. Ved avslutningen av arbeidet

som pilotinstitutt våren 2023 fremhevet de også at det å ha tilgang til et kursopplegg internt på UiB kan være en god start for mange.

Møtefrie dager og tidsrom

Mange vitenskapelig ansatte opplever at de bruker stadig mer tid på møter. Samtidig er noe møtevirksomhet nødvendig for å koordinere arbeid knyttet til både undervisning og forskning. Møtefrie dager eller tidsrom kan være en god løsning for mange.

Å samle møter til enkelte dager eller i enkelte tidsrom kan gi mer sammenhengende tid til forskning og være mer effektivt enn å fordele møter jevnt utover alle ukens dager. Dette er relativt enkle tiltak som et institutt kan gjennomføre uten veldig omstendelige prosesser.

Flere av pilotinstituttene i delprosjektet FRAMtid har testet ut ulike varianter av dette.

Ved ISP har de bestemt seg for at onsdag skal være «møtedagen» på instituttet. Det betyr ikke at for eksempel forskergrupper ikke har «lov» til å møtes på andre dager dersom de ønsker det. Men møter som administrasjonen og instituttledelsen kaller inn til, forsøker de systematisk å samle til onsdager. Effekten av å samle disse møtene til onsdagene er at staben får mer sammenhengende tid til andre oppgaver andre dager.

HEMIL har en tilsvarende løsning. De har blitt enige om at tirsdager, torsdager og fredager i utgangspunktet er møtefrie dager. Møter i instituttets regi, der det forventes at hele eller større deler av staben deltar, legges som hovedregel til onsdager.

Ved Institutt for sosialantropologi har de valgt en annen løsning. Her har de ikke innført møtefrie dager, men heller blitt enige om at som hovedregel skal møter legges til etter kl. 13 (uavhengig av hvilken dag det er snakk om). Mange konsentrerer seg bedre om morgenen. De vitenskapelig ansatte ved instituttet ønsker å utnytte tiden før lunsj til å forske og skrive uforstyrret, heller enn å samle møter til enkelte dager.

LLE har også valgt en litt annen løsning. De har ikke forsøkt å samle møter til enkelte dager eller bestemte tidsrom for hele instituttet. For et stort institutt som består av mange små og ganske ulike fagmiljøer, ville en slik tilnærming by på utfordringer. Det vil være lite fleksibelt og kanskje ikke en spesielt hensiktsmessig måte å organisere møtevirksomheten deres på. I stedet har instituttledelsen kommunisert ut tydelig at de ønsker at de vitenskapelig ansatte skal bruke fleksibiliteten i arbeidstiden aktivt, slik at de i uttrykkelig avtale med fagmiljøet setter av deler av arbeidsdager, hele arbeidsdager eller arbeidsuker til forskning. De lar det med andre ord være opp til det enkelte fagmiljø å bestemme hvilke dager eller tidsrom de setter av til forskning, men er samtidig opptatt av å utvikle en kultur der det oppfattes som legitimt å sette av større flater med sammenhengende tid til forskning. Erfaringene så langt fra LLE tyder blant annet på en del av utfordringene med å sikre sammenhengende forskningstid handler om strukturelle forhold, men også om å etablere en kultur der de ansatte er tilgjengelig for studentene og for hverandre, men der de ikke nødvendigvis er tilgjengelige hele tiden.

Også andre institutter og enheter ved UiB har ordninger for møtefrie dager. Institutt for klinisk psykologi har for eksempel mandag og fredag som møtefrie dager.

Andre tiltak

Det er også en del andre tiltak som har vært prøvd ut eller er under utprøving ved pilotinstituttene. Dette inkluderer digital oppmøteregistrering, lokal opplæring i IT-systemer og ulike tiltak for bedre undervisningsplanlegging. Erfaringene fra prosjektet kan tyde på at det er et misforhold mellom hvor mye undervisningsplanlegging betyr for de vitenskapelig ansatte sin tid og hvor lite ressurser som

brukes både på opplæring og utførelse av oppgaven. Mye tyder på at timeplanlegging ikke nødvendigvis er en prioritert oppgave på alle institutter. Det blir av og til sett på som en teknisk «plottejobb». I tillegg er det ofte stor utskifting blant timeplankonsulentene på instituttene. Som et tiltak i «FRAMtid» utvikler derfor Studieavdelingen et nytt opplæringstilbud om undervisningsplanlegging for studiekonsulenter. Dette skal bli en egen modul i Kompetanseutviklingsprogrammet for studiekonsulenter (KUSK).

Oppsummering av erfaringer så langt

Status for tiltak i FRAMtid-prosjektet ble oppsummert i et erfaringsdelingsseminar i juni 2023, der alle de involverte instituttene og fakultetene deltok. Flere av instituttene vektla at prosjektet har skapt stor entusiasme, særlig blant de yngre forskerne som ser på prosjektet som en mulighet til å påvirke sin egen arbeidssituasjon og tid til forskning. Det ble også trukket frem at prosessene som er satt i gang har vært positive ikke bare for forskningstid, men også for studiekvalitet og arbeidsmiljøet på instituttene. En annen positiv erfaring er at prosjektet har skapt engasjement på tvers av vitenskapelig og administrativt ansatte, og på tvers av fag.

Samtidig fremhevet pilotinstituttene som har kommet lengst at dette er komplekse, tid- og ressurskrevende prosesser som kommer på toppen av ordinær drift. Blant suksesskriteriene som ble identifisert var derfor god støtte fra fellesadministrasjonen og fakultetsnivået, samt gode samarbeids- og kommunikasjonslinjer, internt og mellom nivåer i organisasjonen.